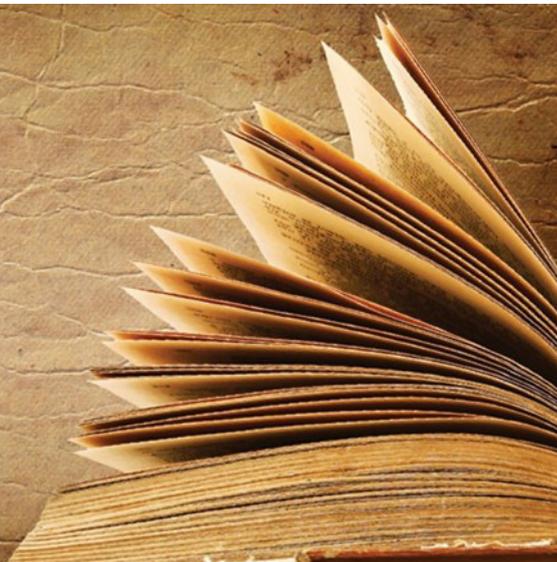

חדשות עולם הספר

במה ליוצרים ועורכים תורניים

גליון 65

מדברי רבותינו

חכם עדיף מנביא

רוח הקודש נצנצה בבית מדרשו של רבינו מאיר שמחה, וכך כתב בספרו "משך חכמה" (פר' בחוקותי פכ"ו פס' מד):

כך היה דרכה של האומה, שכאשר יכנסו לארץ נוכריה יהיו אינם בני תורה, כאשר נדלדלו מן הצרות והגזירות והגירוש, ואח"כ יתעורר בהם רוח אלוקי השואף במ להשיבם למקור חוצבו מחצבת קדשם, ילמדו, ירביצו תורה, יעשו נפלאות, עד כי יעמוד קרן התורה על רומו ושיאו.

הלא אין ביד הדור להוסיף מה, להתגדר נגד אבותם, מה יעשה חפץ האדם העשוי להתגדר ולחדש?

יבקר ברעיון כוזב את אשר הנחילו אבותינו, ... יעזוב לימודי דתו, ללמוד לשונות לא לו, יליף מקלקלתא ולא יליף מתקנא, יחשוב כי ברלין היא ירושלים, וכמקולקלים שבהם עשיתם כמתוקנים לא עשיתם. 'ואל תשמח ישראל אל גיל כעמים'.

אז יבוא רוח סועה וסער, יעקור אותו מגזעו ניחהו לגוי מרחוק אשר לא למד לשונו ... ובטלטולו ישכח תורתו עומקה ופלפולה. ושם ינוח מעט, יתעורר ברגש קודש ובניו יסיפו אומץ ובחוריו יעשו חיל בתורת ה', יתגדרו לפשט תורה בזה הגבול, אשר כבר נשכחה, ובזה יתקיים ויחזק אומץ. כה דרך ישראל מיום היותו מתנווד...

כשמתבוננים לאחור – אמר האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" – אזי אפשר לראות את הדברים בבירות רבה. השואה הנוראה שהתרגשה ובאה, התאימה במדויק לדברים הללו, "חכם עדיף מנביא"! (רבינו מרן מאיר שמחה הכהן עמ' סה)

דבר המערכת

הכהן הגדול מדוינסק

עשרות פניות מגיעות מידי חודש בחודשו אל "מכון נקודה" להוצאה לאור של חיבורים, חידושים, שיעורים, כתבי יד, ספרים לההדרה וכל הדרוש כדי להוציא דבר נאה ומתוקן.

בין הפונים הרבים נמנים גם העוסקים בתורתם של רבי זרחיה סגל, ואביו רבי שפטיה תלמידו של "האור שמח" אשר נתכנה בשם "העילוי מינישקעל".

בינות לכל הכתבים הנמצאים בעריכה מתקדמת על ידי "מכון נקודה", נמצאה תגלית יקרת ערך, פנקס קטן שבו נרשמו עדויות מכלי ראשון על רבינו מאיר שמחה הכהן מדוינסק בעל ה"אור שמח" על ידי תלמידו רבי שפטיה שאף ליקט עדויות ומעשים שונים, חלקם מבני עירו של רבינו.

פרטים רבים הרשומים שם טרם התפרסמו, והם שופכים זווית נוספת על חייו של רבינו. החל מגליון זה נפרסם קטעים נבחרים מתוך חוברת זו, בעיקר פרטים שאינם ידועים, ונשלבם בתוך קורות חייו של רבינו.

בגליון זה תוכלו לדעת מדוע נקרא רבינו – רבי "מאיר שמחה", מה פשר השם המשונה "אור שמח", איזו נבואה נזרקה ברבינו, סדר הדפסת חיבורים ועוד.

את הפתרון לחידה שהצגנו בגליון הקודם הבאנו במדור התגובות. יישר כח לכל קוראינו שעמלו לפצח את החידה.

התשובה הקרובה ביותר הייתה של הרב יעקב יוסף ט. ותשואות חן לו. הספר "פרשה ערוכה" – הערות הארות ואנקדוטות משולחנו של עורך תורני, כבר שוגרה למענו. אברהם דיקמן

אברהם דיקמן
העורך

חדשות עולם הספר

בספר שערי בינה מאת הרה"ג רבי יואל סלנט שליט"א נתקבצו כמה שערים מקיפים ויסודיים: שער א' – בשורשי וגדרי מלאכות שבת. שער ב' – בסוגיות במסכת בבא בתרא: גדר ירושת בכור, ערב וערב קבלן ועוד. שער ג' – ביסודות ענייני תערובת ורוב. שער ד' – שער ענייני תפילה, פסקי הלכה ועוד.

ספר אוצר דין רובו ככולו מאת הרה"ג רבי יואל משדי שליט"א, הוא ספר יסודי ומקיף בדין רובו ככולו היוצא כעת במהדורה חדשה ומפוארת.

שאלת חכם

מדוע קרא רבי מאיר שמחה לספרו "אור שמח"?

סיפר רבי מאיר שמחה לתלמידו רבי שפטיה סגל, כי פעם אחת כשנסעתי להבראה במאריענבאד, שאלתי כמה גדולים מפורסמים ששהו שם, מדוע קראתי לספר בשם משונה "אור שמח"?

והשבתי להם על פי גמ' ערוכה בחגיגה (יב.): "א"ר אלעזר, אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם עד סופו. כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנזו ... ולמי גנזו לצדיקים לעתיד לבוא. כיון שראה אור שגנזו לצדיקים שמח, שנאמר 'אור צדיקים ישמח', הרי מפורש בגמרא שהאור שמח כשנגזר לצדיקים.

ופעם אחרת אמר רבי מאיר שמחה, שבני דורו לא לומדים את ספרו בכל עומק הריכוז, אלא רק מעיינים בו בצורה שטחית, ולכן אין יודעים להעריך את אור התורה הגנוז בו שהוא מלא שמחה וחדוה.

פינת העורך התורני

סדר הדפסת החיבורים

סדר הדפסת החיבורים רבינו מאיר שמחה חיבר שני חיבורים: "אור שמח" על היד החזקה לרמב"ם, ו"משך חכמה" על התורה.

למרות שאת ה"משך חכמה" כבר כתב בגיל 17, הספר הודפס רק לאחר מותו.

מספרים (רבינו מרן מאיר שמחה הכהן עמ' סה), כי סבו הגאון רבי חנניה אמר לו: 'עליך להדפיס קודם ספר חידושים, ורק לאחר מכן ספר דרוש, שאם לא כן יחשבוך

הכל לדרשן, וספרך על הרמב"ם לא יזכה למקום הראוי לו.

הספר "אור שמח" לא נדפס כמקשה אחת אלא הודפס בארבעה כרכים. הכרך הראשון שהוא החלק השני, ראה אור בשנת תרס"ב, והכרך הרביעי – המדע, אהבה וזמנים – שהוא החלק הראשון בסדרה, הודפס רק בשנת תרפ"ו בה נפטר רבינו.

מאחר שחלק א' הודפס אחרון, טענו חלק כותבי קורות הימים וייחסו את שנת הוצאת החיבור לשנת פטירתו. אך כבר בחיי חיותו התפרסם הספר והתקבל בחביבות רבה בכל קצוות תבל.

עדות לדבר, מצאתי גם בין כתביו של סבי רבי שמואל אבא גרינברג ז"ל, שלמד בישיבת "כנסת ישראל" שבחרון. מחברותיו שהשאיר אחריו, עמוסות בהעתקות של שיעורים מפי ראשי ישיבות של הדור שקדם לו, וביניהם, מחברת עבת כרס המכילה ההעתקה בשלמות של חלקים נכבדים מספר "אור שמח".

בהמשך נדפסו גם חידושיו על המסכתות ומקצת תשובותיו שנתרו לפליטה.

יש לך מושג?

ארץ ישראל וגאולה

רבינו מאיר שמחה היה תומך נלהב של העלייה לארץ ישראל, שהרי מצות ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל התורה, המצוות התלויות בה, התפילות שאנו מתפללים כנגדה והזכרתה בברכת המזון.

אך הוא יצא חוצץ כנגד הרואים בה "אתחלתא דגאולה", וכך כתב:

אפס בל נהיה כפתאים המאמינים שבאופן כזה תהיה גאולתנו המיועדת לנו, כי סימני הגאולה מסורים בידינו משנות דור דור מפי הנביאים הקדושים בשם ה'.

ופעם אחרת הדגיש, כי הרגש היהודי הכוסף לעלות לארץ הקודש, אינו רגש לאומי, אלא רגש הנובע מקדושת הארץ ומהציווי האלוקי:

וכן לא כאשר יאהב הצרפתי את ארץ מולדתו ויכבד בירת ארצו פאריז, כי זה רגש לאומי ואהבת ארץ מולדת אשר הוא יציר האנושית והנימוסית, לא כן אהבת ארץ ישראל דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה, והעם היושב בה קודש לה, לא יעבר בה זר, ולא יבוא מחזה אשר לא מעם ה' יסודה, ונשף חשק ומחזה על הבמה לאסוף מהם מעשה הצדק היציר הבלי אירופי בל יעברנו, וזה מכוון מאמרם ז"ל המהלך ד' אמות בארץ ומדבר בלשון הקודש, שאהבת הארץ לא תהיה יסודה ברגשות האנושית רק יסודתו בהררי קודש.

לאורם נסע ונלך

פרק א' – ליכט און פרייד

רבי שמשון קלונימוס ורעייתו התגוררו בעיירה בבלטרמנץ. בהיותם בין עשירי העיירה ומטבעם מכניסי

אורחים ואוהבי הבריות, רבים היו שעברו בביתם.

רבי שמשון קלונימוס ורעייתו היו מרבים בתפילות שיזכו לבנים גדולים בתורה, אשר ימשיכו את שושלת בית אביהם, והיו מבקשים מהאורחים שאירחו בביתם, שיברכו אותם שיזכו לבנים תלמידי חכמים ויראי השם.

פעם שהה בביתם אורח שמשך את תשומת לבם, הם הבחינו בו שהינו מבני עליה הנסתרים שבדור ומיד חלקו לו כבוד רב. הלז מיהר לברוח מן העיירה שמא יתגלה סודו, וברכם בבוני שיאיר ויביא שמחה ("ליכט און פרייד"), כלומר שיאיר עיני ישראל וישמח את לבבם הסובל מתלאות הגלות.

לאחר תשעה ירחי לידה קראו אביו ואמו את שמו: "מאיר שמחה" - על שם ברכתו של הצדיק הנסתר. [במקורות אחרים מסופר, כי אותו אורח היה רבי מאיר טיקטין, ועל שמו נקרא כן].

כאשר מלאו לו כשש שנים, נאלץ אביו להעדר באופן פתאומי משיעורו הקבוע על פרשת השבוע. על משתתפי שיעור זה נמנו רוב תושבי בלטרמנץ. מאיר שמחה הצעיר, נתבקש על ידי הציבור למלא את מקום אביו באמירת החידושים על הפרשה. מאיר שמחה השמיע אז חידושים נשגבים מקוריים אשר כל השומעים התפעלו מעומקם.

בעודנו נער ישב אצל "הבית הלוי" הגאון רבי יוסף דב סלוביצקי, יחד עם חיים בנו שלימים הפך ליוצר השיטה העיונית המקובלת בעולם הישיבות, ועם הנער יוסף רוזין אשר כונה "די תורה" [התורה], כלומר, הוא יודע את כל התורה על פה על בוריה. לימים נודע בשם "העילוי מרוגטשוב", והצטיין בזיכרון על אנושי ובכח תפיסה נוראה ואיומה.

פתח חיים ושאל: חומש, מה הגדר בו? האם הוא חלק מעצם הקרן המהוה בתוספת החומש תשלום אחד, או שהוא דבר נפרד והם שני עניני תשלום, גם קרן וגם חומש? קפץ מאיר שמחה ואמר: הרי זו גמ' מפורשת בבא מציעא דף נ"ד, איבעיא להו חומש מעכב או אינו מעכב, והסיקו שאינו מעכב. ורש"י פירש שהשאלה הייתה אם מותר לאכול חוץ לחומה אם פדו את המעשר שני בקרנו ולא בחומשו, כלומר, אם הוא מצוה נפרדת אינו מעכב, אבל אם הוא יחד עם הקרן הרי זה מעכב.

שתק הרוגוטשובי. שאל אותו הבית הלוי: 'יוסף, מי למדן יותר אתה או חיים או מאיר שמחה?' התחכם הרוגוטשובי וענה: 'איני יודע מה לענות, אם אומר אני הרי אכשל

בגאווה, ואם אומר חיים יהא זה שקר'.

שיסע אותו חיים ואמר בדרך צחות: 'כבר נכשלת בשניהם, גם בגאווה וגם בשקר'. ואפילו בדרך צחות לא היתה כוונתו לכבוד עצמו חלילה לומר שהוא גדול בעיניו ממנו, אלא שלמאיר שמחה היתה כוונתו, שיש בו גם מן ההבנה וההעמקה שבה הצטיין הוא עצמו, ויש בו גם מן הבקיאות והבהירות וכח החידוש שבה ניחן הרוגוטשובי.

תגובות

שאלת חכם - פתרון החידה (גליון 64)

הסתכל בקנקן ודע - צורתו של עמוד גמרא.

כי בתלמוד לפ"ק נסדרה הצורה - בשנת 'גמרא' לפרט קטן, נקבעו לראשונה פירוש רש"י ותוספות על העמוד בדפוס של משפחת שונצינו.

אך רק בארבע נעשתה - אך בדפוס זה הודפסו בארבע שנים הראשונות רק ארבע מסכתות: ברכות וביצה (רמ"ד), גיטין וכתובות (רמ"ח). ולאחר מכן בשנה אחת עוד ארבע מסכתות: בבא קמא, בבא מציעא, חולין ונדה (רמ"ט) [מסכת שבת נדפסה כפי הנראה אף היא בין השנים הללו]. בינתיים ר' יהושע שונצינו הסתלק לבית עולמו ואחייניו המשיכו במלאכה.

כשני בינה נשלמה המלאכה - לאחר כארבעים שנה [-בן ארבעים לבינה], נדפס כל הש"ס בדפוס ונציה בתבנית זו של רש"י ותוספות על העמוד.

על ידי אינו אדם נקרא - על ידי מדפיס נכרי [-אתם קרויים אדם וכו'] בשם דניאל בומברג.

ומאז סתם - סתם תבניתה - החל משנת 'סתם' (ת"ק), נסתמה ונקבעה גרסת התלמוד בדפוס פרנקפורט דמיין, וממנו העתיקו כל הדפוסים שאחריו (מהדורה ראשונה ת"פ-תפ"א, מהדורה שנייה תצ"ד-תצ"ט).

בשלישית האלמנה ועוד שניים טבעו מנינה - במהדורה השלישית של ש"ס וילנא (תר"מ-תרמ"ו) שהודפס על ידי האלמנה ושני אחי בעלה, נקבעה הצורה המדויקת של תחילת וסוף כל עמוד, ומאז ועד היום אנחנו מציינים לפי מנין העמודים הללו.

מפתחות
ערכים | אישים
מקורות

עיצוב
שערים | כריכות
הנחות | איורים

עימוד
קלאסי | רב סקסט
מהדורה אלבומית

ניקוד
עברית | ארמית | אידיש
הנחות | ניקוד

הקלדה
הקלדה והנהגה
בשיל שפות

עריכה
לשוניות | תוכנית
ספרותיות | הנהגה

הדפסות
אופטי | דיגיטל
ספרים | קונטרסים

ביוגרפיה
תולדות וזים
מוחקי ומוחיב

תרגום
מכל שפה
לכל שפה

תמלול
עברית | אידיש
אנגלית

סריקות
פינוט ספרים
ומוסטים לטקסט

י"ל ע"י

נקודה | הוצאה לאור

80699+90@gmail.com - 0723167198

מבין לקוחותינו

